

התוס' פרשו שמדובר שיש כאן אוכלין כביצה המחוברים, אלא שאינם מחוברים כל כך עד שיעלו עם היד, שאם יגביה היד, יתנתק שאר האכל מאותו פחות מכזית, לפיכך אינו נחשב 'ד' לכביצה אלא לאותו פחות מכזית. וכתב הר"ן בחידושו:

'ומכאן משמע שאלו שחותרין בסכין הלחם קודם שיעשה 'המוציא', צריך שלא יהיה החתך כל כך גדול, כדי שיהא כל הככר מיטלטל על יד החתיכה ההיא, ואי לא – הויא ליה כאילו הכל חתוך ופרוס ואנן שלימה בעינן. ואף על גב דכשמגביה כל החתיכות ביחד, מטלטל הככר כולו – כיון דאיכא חתך אחד דלא יכיל לטלטולי ביה מיד, הוי ליה פרוס וצריך למבצעי מככרא שלימתא. כך נראה'. (וכ"כ הרא"ש – פ"ג דטבול-יום, והובא בשו"ע או"ח קסז, א.)

ונראה, שזה דוקא כאשר בוצע על ככר שלמה, אבל ככר שאינה שלמה, אם כי עדיף לברך על חתיכה גדולה, שלכן אין לחתוכה לפני הברכה אלא לאחריה (כמו שכתבו האחרונים, מובא במשנ"ב שם סק"ה), אולם אין טעם להקפיד לחתוך מעט ולא הרבה, כי סברת הראשונים אמורה רק לענין שלא יחשב שלם ע"י החתך אלא כפרוס, משא"כ כאן שבלאו הכי אינו שלם, כל שאינו מפריד החתיכות זו מזו, נראה כגדול. וכן מדויק בלשון המשנ"ב שם ובסק"ו.

אגב, זה שמובא בפוסקים שבשבת וביו"ט אין חותכים את הלחם עד אחר הברכה, כדי שיהיו הככרות שלמות, ומ"מ המדקדקים רגילים לרשום בסכין קודם הברכה. (מובא במשנ"ב קסז, י רע"ה) – נראה לכאורה טעמו של רישום זה, כדי למער הבציעה, שיחתוך באותו מקום שסימן ללא שהייה. ויש מקום לומר לפי"ז דהיינו דוקא בפת שיש בה חלקים אפויים יותר ופחות, שיש לבצוע ממקום שקדים (קרים) בישוליה, כמובא בגמרא, אבל פת שאפוייה כולה במדה שוה – לית לן בה.

ועל כל פנים, כל ששוהה יותר מחמת הרישום, על ידי שבא לכיון מקום הבציעה לפי הרישום – הרי יצא שכר זריותו בהפסדו.

## דף קיט

**רובי יוחנן אמר: כולה בשומר, והוא דאמר כאחרים** – הרמב"ן פרש (דלא כרש"י ותוס', כנ"ל), שלכן ר' יוחנן מעמיד בשומר דוקא ולא ביד, כיון שלדעתו אין חילוק בין יד לשומר, ובשניהם אין שיעור כלל. (ומה שנקט 'יש יד לפחות מכזית ויש שומר לפחות מכפול' – כי תפס את לשון רב, אבל באמת יש יד אפילו לפחות מכפול), הלכך, בין אם נעמיד הבריייתא ביד בין אם נעמיד בשומר, על כרחך לומר שאחרים שנקטו 'כפול' – לאו דוקא הוא, ושוב נוח יותר להעמיד בשומר, משום דיוק הלשון, כבסמוך.

**(ע"ב) 'שלש קליפות בבצל... אמצעית – שלמה מצטרפת, קדורה אין מצטרפת'** – לא בכל המינים אומרים כן, כי יש והשומר, אעפ"י שנחסר חלק ממנו, הוא ממשיך להוות 'שומר' לאותו מקום שנשאר קיים, (כאשר אומרים כן בכביצה שלוקה ובעצם שיש בו מוח, וכן ברמון), אלא טבע קליפת הבצל כאשר היא נחתכת, מתמעכת ונופלת, ולכך קדורה בטלה מלהיות 'שומר'. (עפ"י חזון איש עוקצין ב, ז'.)

**תא שמע, רבי אלעזר בן עזריה מטהר בשל פול ומטמא בשל קטנית מפני שרוצה במשמישן** – יש לשאול מה ראייה, שמא מדבר לענין הכנסת טומאה לגרגר, והלא מדרבנן אוכל מקבל טומאה אף בפחות מכביצה (לפי מה שצדדו התוס' לעיל)? ויש לחדש ולומר שלא החמירו רבנן אלא באוכל עצמו ולא במגע בשומר. וצריך עיון. (חדושי הנצי"ב לעיל קח: ע"ש).

'אלא מעתה תפילין היכי כתבינן' – נקט תפילין להאליים את קושיתו, וכל שכן ספר תורה ומזוזה שהם נכתבים במקום שיער, ודאי אין כתיבתם תמה, אלא אפילו תפילין שנכתבים מן העבר השני, קשה הלא אין זו כתיבה תמה. (ראשונים).

'כל נקב שהדיו עובר עליו – אינו נקב' – אבל אין הדיו עובר עליו – פסול, ואפילו הנקב מוקף דיו בכל צדדיו ואין האות חלוקה לשתיים – אין זו כתיבה תמה. (עפ"י ט"ז או"ח לב סק"ז).  
ואולם כיון שבאופן זה, שאין האות מופסקת, לא בטלה צורת האות, והפסול אינו אלא משום דין 'כתיבה תמה' (כמו שפרש"י. וע' גם בתשב"ץ ח"ג לא) – לא שייך לפסול אלא בסת"ם, אבל גט שאין 'כתיבה תמה' מעכבת בו – כשר. (עפ"י שו"ת אחיעזר ח"א ל; ח"ג מו. ושם צידד להכשיר הגט אפילו שנסדקה האות לגמרי, שלא בטלה צורת האות, כיון ששפתי הקרע נוגעים זה בזה, ע"ש).

## דף קב

'מאי רוטב? אמר רבא: שומנא. אמר ליה אביי: הוא עצמו יטמא טומאת אוכלין?' – כתב הנצי"ב (עפ"י משנת טהרות רפ"ג): דוקא שומן קרוש, אבל אם לא נקרוש, אינו מצטרף עם אוכלין. ואולם החזון-איש (ריד) כתב שמשמע שאפילו שומן נמס – אכל הוא.

'אלא המחא את החלב וגמעו – אכילה כתיבא ביה... אכילה כתיבא ביה...' – פרשו ראשונים (תוס' ד"ה היכא, רמב"ן ורשב"א בע"ב), שאין הקושיא מלשון 'אכילה' דוקא, (כי גם בדברים שלא נאמר בהם לשון 'אכילה' בתורה, הוצרכו לדרשה מיוחדת לחייב, כדלקמן) – אלא עיקר הכוונה שלא מצינו איסור אלא כשהדבר בעינו וכבריייתו, ולא כשנשתנה להיות כנוזל. (ולכאורה נראה שהוא הדין באיסורי הנאה, לולא גילוי מיוחד מן הכתוב, לא היה איסור תורה כאשר נשתנו ע"י מיחוי וכדו' – כמו שמשמע בסוגיא בסמוך, לענין ערלה וכלאים. אלא שמדברי התוס' שהקשו על חמץ, הלא אסור בהנאה – אין נראה כן. וכבר נשאו ונתנו אחרונים בענין זה – ע' שו"ת דובב מישרים ח"ג פ; אבי עזרי (מאכ"א קמא י, כב). והיה מקום לפרש (כן נראה לכאורה מדברי התורת-חיים) שסברת הקושיא איננה משום שנשתנה החפצא אלא משום שהאדם שינה לגריעותא מצורת האכילה הרגילה, בכך שהמחה וגמעו, ולפי סברא זו היה מקום לומר שבאיסורי הנאה אין לפוטרו, כי מ"מ לא גרע זה משאר הנאות),  
ואולם דעת רבנו שמואל (בתוס' שם) נראה, שכיון שממחה את החלב עצמו ואוכלו, ודאי חייב עליו, ורק משום שכתוב בו 'אכילה' הוצרכנו לדרשה. משא"כ משקים הנפלטים ויוצאים מגוף האיסור, שם צריך לימוד מיוחד אפילו במקום שלא נאמר 'אכילה'.

(... אך בגמרא זו יש לי פירוש נפלא לא ניתן לגלות במכתב כי אם מפה לאוזן'. – מתוך תשובת אבני נזר או"ח שנט,ה).

'הטמאים – לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן' – לפי דעת הסוברים טעם כעיקר אינו מן התורה, אפשר שעיקר הכתוב בא לאסור צירן, אבל קיפה – נקט התנא אגב, שאין איסורו מדאורייתא. (עפ"י רמב"ן, ע"ש).

ולפי הסוברים טעם כעיקר דאורייתא, ונלמד הדבר ממקורות אחרים (ע' פסחים מד: ועוד), גם כן אין צורך בלימוד מיוחד לאסור רוטב וקיפה, אלא עיקר הכתוב בא לצירן. גם אפשר שעיקר הדרשה באה ללמד שאם המחא את השרץ וגמעו – חייב. (עפ"י תוס' לעיל קיב: ד"ה ורוטבן; בכורות ו: ד"ה רוטב).

## דפים קיח – קיט

- א. מהם השיעורים המנימליים של דבר, להיות לו 'יד' ו'שומר'?
- ב. האם יש תורת יד ושומר ל'תרמיל' או לקלח של פולין ושל שאר קטניות?
- ג. האם קליפות הבצל מצטרפות להשלמת שיעור טומאה?
- ד. שומר על גבי שומר – מה דינו?
- ה. שומר-אוכל שחלקו – האם מצטרפים החלקים עם האוכלים לכביצה?
- ו. נימה שמאחורי הברש – האם יש לה תורת 'יד' או 'שומר'? ומה דין הזקן שבראש השבולת ('מלאי')?
- א. רב אמר: אין יד לפחות מכזית ואין שומר לפחות מכפול, (לא להצטרף ולא להכניס טומאה או להוציא. רש"י). ר' יוחנן אמר: יש יד לפחות מכזית (אך לא לפחות מכפול. רש"י, תוס', רשב"א. ולדעת הרמב"ן יש יד לר' יוחנן אפילו לפחות מכפול), ויש שומר לפחות מכפול. (וכן הלכה. רמב"ם – טו"א ה, ג).
- מבואר בגמרא שכבר נחלקו תנאים בדבר, ויש אפשרות לומר שלדעת יהודה בן נקוסא, וכן לדעת ר' יהודה, אין שומר לפחות מכזית. (וכן סובר ר' ישמעאל אליבא דבר פדא, לפרש"י ותוס' להלן קכד:).
- לא נחלקו רב ור' יוחנן אלא בדבר שאינו שלם, כגון בשר וכדו', אבל בריה שלמה – יש 'שומר' אפילו לדבר קטן, כגון חטה בקליפתה. (וה"ה ל'יד'. מאירי).
- א. לענין טומאת נבלה, אפילו 'שומר' שיעורו כ'יד', שהרי אין לשומר דנבלה אלא תורת יד. כן צדד התורא"ש להלן קכד: וכן משמע ממה שאמרו לעיל שומר דנבלה לא צטרף קרא אלא מלתא דאתא בק"ו. ואילו היה שיעורו כשומר, הלא דיו לבא מן הדין להיות כנידון, ודאי צטרף קרא לשיעור מועט – ומ' שגם לפי האמת דינו כיד בלבד.
- ב. ע' בחזו"א (ריד. ע"ש) שלפי מסקנת הסוגיא אין הכרח לסברת 'בריה שאני'.
- ב. 'תרמיל' (הוא ה'שרביט' לפרש"י) של הקטניות, אפילו יש בו רק גרגר אחד, הרי הוא 'שומר' (שמונע עירוב הפסולת בגרגרים), אבל של פול – ר' אלעזר בן עזריה מטהר, לפי שאין צורך בו, (שהוא גדול, ונוח לבררו ללא השרביט). כן סברנו לפרש בתחילה.
- רב אחא בר יעקב פרש, שהמדובר על הקלח, ומשום יד לאחיות הגרגרים, ובשל פול אין צורך בתפישת הקלח, מפני גדלו, ולכך אינו מהוה 'יד'. (ולפי האמת אפשר לפרש כפירוש שסברנו בתחילה, שהרי בריה שאני. ועכ"פ ודאי אין הכרח שנחלקו הפירושים לדינא.
- השרביט אינו נחשב 'יד' לשרביט אחר. עפ"י חזו"א עוקצין א, ט).
- ג. ר' יהודה אומר: שלש קליפות בבצל; הפנימית – נידונית כחלק מן הבצל ומצטרפת עמו אפילו אינה שלמה. האמצעית – כשהיא שלמה, מהוה 'שומר' ומצטרפת. קדורה – אינה מצטרפת. החיצונה – בין כך ובין כך אינה מצטרפת. (כיון שהיא שומר ע"ג שומר).
- (בפירוש המשנה (עוקצין ב, ד) כתב הרמב"ם שאין הלכה כר' יהודה, אבל בחיבורו (ה, יא) פסק כן, כי שתמא דגמרא כאן משמע שכך נוקטים, ואף נראה מן הסוגיא שחכמים אינם חולקים בדבר, כי אם חולקים, לא היו מקשים בפשיטות מר' יהודה. עפ"י כס"מ; חזו"א עוקצין ב, י; דמשק אליעזר).
- ד. שומר ע"ג שומר אינו חשוב 'שומר', (ואינו מצטרף, וה"ה שאינו מכניס ומוציא, כאשר אינו משמש כיד. כ"ג לכאורה).

- ה. נסתפק ר' אושעיא בשומר אוכל שחלקו – האם מצטרפים שני השומרים עם האכלין, כיון שכל שומר מגן על האוכל שעמו, או שמא אין כאן צירוף כי כל אחד אינו מגן על חברו.
- א. לדעת רש"י מדובר אפילו נחלק לגמרי, ואפילו בשני דברים החלוקים מעיקרם, כגון שני בצלים קטנים בקליפתם, שעם שומריהם הם כביצה. אבל התוס' כתבו שאין מצטרפים לשיעור כביצה אלא באוכלין מחוברים, לכן פרשו שמדובר שהשומרים נחלקו זה מזה אבל עדיין האוכלים מחוברים, כגון עור עם בשר ונחלק העור ולא הופרד הבשר.
- ב. הרמב"ם פסק שאין מצטרפים. (בחזו"א (עוקצין א,ה) כתב שצריך טעם למה פסק הרמב"ם לקולא. וע' בשלמי שמעון שפרש היות ולהרמב"ם אין הספק כאן אלא בדין דרבנן, כי מדאורייתא אוכל מקבל טומאה במשהו, וכן אין אוכל מטמא אוכל מהתורה. וע"ע דמשק אליעזר).
- ג. מסתבר שלענין צירוף שומר שחלקו, אפילו בריה שלמה אינה מצטרפת. תורא"ש. וכ"נ כוונת רש"י.
- ד. לפי פירוש הר"ן בחידושו יוצא, שדבר שהיה שומר וחלקו – ודאי מצטרף, (ולכן חטים של שדרה אחת, אפילו עתה הם מפורדים – קליפותיהם מצטרפות לכביצה), והספק שבגמרא אינו אלא בשהיה חלוק מעיקרא, כגון שני אגוזים או בצלים קטנים.
- ה. נראה, שאם יש בכל האוכלין כביצה בלעדי השומרים, אף שאין האוכלים נוגעים זה בזה אלא השומרים לבדם נוגעים זב"ז – יש כאן צירוף.
- ועוד נראה, שאם יש כביצה באוכל אחד עם שומר שלו, כל האוכלים המחברים בו על ידי שומריהם נחשבים כמחברים אל האוכל, הגם שאין נגיעתם אלא ע"י השומרים. עפ"י חזו"א – יו"ד ריד).

- ו. ריש לקיש אמר: נימה אינה 'יד', וריו"ח אמר: אפילו נימה נחשבת 'יד'. ואמרו, שמודה ריש לקיש שנימה שכנגד הבשר מהוה 'שומר', משום שהיא מחלחלת ונוקבת בעור, (הלכך אינה 'שומר ע"ג שומר'), ומחלוקתם בנימה שאינה כנגד הבשר – שמצד 'שומר' אין לדון בה, אלא מצד 'יד'. עוד אמרו ('איבעית אימא'), שאף ר"ל מודה בנימה שבין כמה נימים, שהיא 'יד', כיון שאפשר לתפוש הבשר ע"י קבוצת הנימים. לפי לשון אחרת (כפרש"י), מחלוקתם בנימים הרבה, שלריש לקיש הנימה שבין הנימים אינה 'יד', ואם נגע בה טומאה – לא נטמאת, ולריו"ח הרי זו 'יד'.
- יש ששנו את מחלוקתם לענין 'שומר' ולא לענין 'יד' – האם נימה נחשבת שומר לבשר (כיון שמנקבת העור, כאמור), אם לאו. אבל משום 'יד', אין נימה בודדת חשובה כלום. ואולם נימה שבין הנימים מהוה 'יד' לכולי עלמא.
- זקן השבולת, כל 'שערה' (זיף ארוך שבראש הגרגר) לבדה אינה כלום, שכשתופשים בה היא נפסקת, אבל כאשר יש שם הרבה – נידונים כולם כ'יד'.

## דף קב

- קפז. א. מה דינם של הדברים דלהלן לענין טומאת אוכלין:  
שומן הבשר; ליחה היוצאת ממנו; ציר שע"ג הירק; דק שבבשר השוקע בשולי הקדרה; תבלין.
- ב. מאכלות אסורים שהמחום וגמעם – מה דינם? ומה הדין במצת מצוה שהמחה וגמעיה?  
ג. מה דינם של משקים היוצאים מן הפירות – לענין איסורי אכילה והנאה?